

Hur det sociala arbetet påverkas av Tidöavtalet

I Tidöavtalet finns inget enskilt direktiv inom det socialpolitiska området men däremot förslag på förändringar inom bland annat migration, ekonomi och kriminalitet. Många av förslagen i avtalet är nu på väg att bli lagtext. *När det här blir verklighet hur kommer de att påverka det sociala arbetet?* Den frågan ställde Forsa Syd till ett antal sakkunniga.

Tidöavtalet, den skriftliga överenskommelsen mellan riksdagspartierna – Moderaterna, Liberalerna, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna om hur Sverige borde förändras som kom i oktober 2022, innehåller inget enskilt direktiv inom det socialpolitiska området. Däremot formuleras konkreta förslag på förändringar inom bland annat migration, ekonomi och kriminalitet.

En fråga som då behöver ställas är hur dessa förändringar kommer att påverka det sociala arbetet. Forsa Syd tog därför initiativ till en granskning av Tidöavtalet.

Kortfattat gick processen ut på att först markera all text i Tidöavtalet som rörde socialt arbete. Kriteriet var att det skulle innehålla en direkt uppmaning till förändring inom det som faller inom socialtjänstens ansvarsområde. Tre olika teman utkristalliserade sig; ekonomi, arbete med familjer och kriminalitet. De förslag/formuleringar som återfanns kommer från olika kapitel, exempelvis återfinns arbete med familjer på flera ställen. Forsa Syd arbetade med ett tema i taget, först ut var ekonomi under våren 2023, sista seminariet handlade om kriminalitet våren 2024.

Vi ställde sedan frågan till sakkunniga som var väl insatta och/eller arbetade nära de tre teman som utkristalliserar sig i avtalet:

"När det här blir verklighet, på vilket sätt kommer det att påverka det sociala arbetet?"

Bland de sakkunniga fanns yrkesverksamma socionomer med mångårig erfarenhet både i ledande ställning och i direkt klientarbete samt forskare i olika discipliner. I vissa delar tillfrågades även studenter på socionomprogrammet. Personerna som svarat på frågorna är inte namngivna här, även om de säkerligen inte haft några problem med att bli nämnda.

Svaren presenterades vid digitala lunchseminarier som var öppna för medlemmar i Forsa och övriga intresserade av socialt arbete. Sammanlagt har Forsa Syd haft fem seminarier som alla bar namnet "Tid för prat". De belyste och gav utrymme för fördjupande samtal utifrån de sakkunnigas kommentarer och deltagarnas synpunkter. Nedan följer en sammanfattning av det som framkom under processen. Inom parentes finns sidhänvisning till var i Tidöavtalet formuleringarna går att hitta.

Resultat

De synpunkter vi fick ta del av var i huvudsak kritiska. Emellertid uppfattades vissa förslag i Tidöavtalet som positiva. De rör förslag om stöd till familjecentraler, stöd till fritidsaktiviteter och delar av förslaget om ökade möjligheter till mellantvång.

Vid sidan av reflektioner över specifika förslag framkommer även generella synpunkter. Till exempel bekräftar en av de sakkunniga inledningsvis vår egen iakttagelse och preciserar vad bristen på socialpolitiska perspektiv innebär, generellt sett.

"I Tidöavtalet finns inga socialpolitiska mål angivna. Åtgärder inom socialpolitikens område används i stället för att nå de kriminalpolitiska och migrationspolitiska målen. Det betyder att konsekvenserna av åtgärder och förslag inte analyseras ur ett socialpolitiskt perspektiv. De eventuella konsekvenser som förslagen får för socialpolitiken är inte

med.”

Vad som lyfts fram av de sakkunniga innebär i förlängningen att alla som är verksamma inom socialt arbete behöver vara aktiva i att belysa konsekvenserna av de förändringar som föreslås i Tidöavtalet. Detta gäller såväl inom akademien med forskning och utbildning som i det praktiska arbetet. Övriga synpunkter av mer generell karaktär kan sammanfattas till tre negativa konsekvenser. Detta gällde oro över detaljstyrning av socialtjänsten, avsteg från behovsprövning och en repressiv socialtjänst som agerar på andra myndigheters initiativ.

Oro för tre slag av negativa konsekvenser

Detaljstyrning

Förslaget om förbud till kommuner att ge bistånd förutom nöd till den som vistas olovligt i landet väcker oro (s 44). Att den som vistas olovligt i landet inte har rätt till bistånd annat än vid nöd är redan rutin i de flesta kommuner enligt respondenterna. Att skapa förbud blir reglering för sakens skull, det ses som en markering mot det kommunala självstyret.

Förslaget att ha möte inom 24 timmar efter att ett barn gripits för brott (s 21) är ytterligare ett exempel på detaljstyrning. Respondenterna menar att socialtjänsten redan har både möjlighet att agera snabbt och kompetensen att avgöra när så ska ske. Föräldrar bör mötas när det är bra för dem själva för att få till bästa möjliga utgångsläge för allians. Stödinsatser ska inte uppfattas som straff.

Avsteg från behovsprövning

Respondenterna påpekat att det handlar om sådana avsteg i förslagen om bidragstak – aldrig högre bidrag än lön (s 58) och att kompletterande försörjningsstöd inte får ges ifall individen har etableringsstöd (s 46). De påpekar också att den svenska modellen inte ser ut så idag, och att förslaget innebär att begreppet skälig levnadsnivå frångås. De familjer som hamnar under skälig levnadsnivå kommer att få det svårt.

En repressiv socialtjänst

Det är en genomgående uppfattning från de sakkunniga utifrån flera av förslagen i Tidöavtalet att de signalerar en repressiv socialtjänst. Ekonomiska och sociala konsekvenser för föräldrar till barn som begår brott (s 23) riskerar att drabba hela familjen, inklusive syskon. Det saknas incitament till förändring i förslaget, att förvärra för familjer kommer att driva dem längre bort från myndigheter. Man menar att familjerna ofta redan är i en socialt och ekonomiskt utsatt situation. Förslaget med ungdomskriminalitetsnämnder (s 27) ses som en förändring av socialt arbete från grundprinciperna motiverande och stöttande till tvingande – från vård till straff. Det här innebär att barn i allt yngre åldrar ses som ansvariga för sina handlingar utifrån att de kategoriseras som brottslingar. Det finns risk att socionomprofessionen förlorar sin betydelse och i stället blir utförare/hantlangare till rättsvårdande myndigheter. Förslaget att LVU ska användas oftare [...] utökade möjligheter att omhänderta barn (s 22) blir till för att skydda samhället, inte barnen. Frågan vad som händer efter LVU lyfts, förutom att banken med insatser för unga kriminella är tunn finns inte stöd i forskning att utökad tvångsvård minskar brottslighet. Det finns en samstämmighet i att det sociala arbetet behöver börja i andra änden, förebyggande. Och det kommer inte att visa resultat under en mandatperiod.

I bakgrunden – relation, kontinuitet och barnfattigdom

Uppfattningen bland de sakkunniga är också att Tidöavtalets förslag är specifika och fokuserar på några få delar i det sociala arbetet. Det sociala arbetet är bredare än så, och övriga frågor hamnar i bakgrunden. En av de sakkunniga skrev:

Skrivningar om socialt arbete har fokus på att bekämpa ungdomsbrottslighet, det saknas insatser mot barnfattigdom. Det saknas även insatser för rimliga arbetsvillkor för personal inom social barnavård – vi vet att kontinuitet och relation spelar roll. Framför allt, det saknas

barnrättsperspektiv.

Att använda tvingande insatser ökar klyftan mellan barn och föräldrar, och även mellan familjer och myndigheter. Utökade befogenheter att besluta om tidiga och obligatoriska insatser för barn som begår brott och vårdnadshavare— s k mellantvång (s 22) ses av några av respondenterna med positiv nyfikenhet, det kan vara ett sätt att markera allvaret. Det lyfts dock att det sällan är föräldrarna som är vägledande auktoriteter när barn är i kriminella kretsar. Saknas grundtrygghet sedan tidiga år är svårigheten stor att nå barnen, tvingande insatser kommer inte att ge effekt.

Att all relevant information ska delas med brottsbekämpande myndigheter (s 20) innebär risk för minskad möjlighet till förändring i ungdomars situation. För att nå fram i socialt förändringsarbete krävs en bärande relation och den bygger i sin tur på att viss information inte delas vidare. Respondenterna menar att det redan finns möjlighet att dela information med brottsbekämpande myndigheter vid misstanke om brott. Om all information som är relevant ska delas kvarstår frågan vem som bestämmer vilken information som är relevant, farhåga finns att bedömning om barnets bästa kommer att komma i andra hand.

Slutord

I Tidöavtalet finns uttrycket från "ax till limpa" inför de olika projekten. Här ovan har vi presenterat några axplock från sakkunnigas uppfattningar om en del av förslagen. I skrivande stund är den nya lagen LIV (Lag om insatser till vårdnadshavare som inte samtycker) ute på remissrunda. Många av de förslag som är skrivna i Tidöavtalet är nu på väg att bli lagtext. Frågan som lyfts under våra seminarier: *När det här blir verklighet hur kommer det att påverka det sociala arbetet?* är fortsatt högaktuell. Samtalet om varthän det sociala arbetet är på väg behöver fortsätta lyftas och debatteras.

Annica Lindh, styrelsemedlem i Forsa Syd

Forsa Syd är en lokalavdelning av Forsa Riks, *Förbundet för forskning och praktik i socialt arbete*. I stadgarna finns bland annat att Forsa ska vara mötesplats för utövare och intressenter av socialt arbete, stimulera till kritiska samtal om trender och dilemman inom socialt arbete. Forsa är ett ideellt förbund och politiskt obundet.